

A 607. sz. objektum D-É tájolású szarmata sír, jól látható szögletes sírfolttal, talán koporsó nyomával. Benne hátán fekvő, nyújtott helyzetű váz, alátámasztott fejfel. Jobb vállánál lándzsahegy, a mellkason bronzfibula, a csípő jobb oldalánál millefiori üveggyöngy, bal kezénél vastór (látszik a markolatot borító textil nyoma), a medencén övcsat. A lábnál lefelé fordított tálkát, ettől É-ra vastörredéket, térdkalácsnál edénytörredékeket, jobb vállnál fémdarabokat találtunk.

További leletek: kézzel formált mécses-törredék; kézzel formált, durva, fedő vagy füstölő; cserépbogrács-törredékek, csontkorcsolyák, órlőkőtörredékek nagy mennyiségben, orsógombok.

A lelőhelyről előkerült fémtárgyak: vas lándzsahegyek, fibulák, bronzedény-fül, Árpád-kori vasolló, vasszegek, vaskés, bronz karperec, vashucák.

Munkatársak: Dinnyés István, Kalácska Róbert, Kovács Ágnes, dr. Ecsedy István és Zimborán Gábor régészek; Bartuczné Farkas Ildikó, Baranya Tamás, Czeglécki Tibor, Dinnyés Dóra, Gera Ágnes, Matuz Andrea, Szabó Gergely technikusok.

RAJNA ANDRÁS

115. Cegléd, Váróczi-Hodula-dűlő

(Pest megye) U, Sza, Á

A 4. sz. főút Abonyt elkerülő nyomvonalának (4/1 lh.) megelőző feltárását 2004. március 22. és augusztus 9. között, a főnyomsáv területén a 78+930–970 km és a 79+040–230 km, illetve az erdősáv területén, a 78+780–822/844 km és 78+911–79+202 km-szelvényben folytattuk és befejeztük. A feltárt 17 347 m² területen, 276 objektum közül 198 újkőkori, 7 szarmata, 27 Árpád-kori, egy újkori és 43 bizonytalan korú volt.

Az *újkőkori* objektumok a 79+130–180 km-szelvényben, főként az É-i és a középső sávban sűrűsödtek, de kisebb-nagyobb gödör csoportok a 78+950–79+212 km közötti területen is bárhol megtalálhatók voltak. Az objektumok nagy részét, közel 90%-át ovális vagy kerek alakú, 70–300 cm átmérőjű, egyenes szűkülő vagy enyhén ívelten bővülő falú, 10–160 cm mély élelemtároló-, bányá-, majd később hulladék-gödörök alkották. Ezek közül kitűnik az 500., az 588. és a 730. objektum főként nagyobb méretével; másrészt kettőben paticsos omladékokat vagy kemencemaradványt, az 588. objektumban egy égett falú gödröt bontottunk ki, továbbá a feltűnően nagy mennyiségű edénytörredék alapján arra következtünk, hogy műhelyként használhatták őket.

A neolitikus objektumokból nagyrészt vastag falú, körömscipkedéssel, ujjbenyomással, bütyökkel, szilmei füllel, beszurkálással, bevagdálással, bekarcolt motívummal (geometrikus vagy halhólyag) díszített, másrészt vékony falú, polírozott vagy vörös festésű, bekarcolt geometrikus, halhólyag vagy futókutya motívummal díszített edénytörredékek kerültek elő. Az edények között vannak vastag falú, nagyméretű élelemtároló-, főző-, szűrő-, kiöntőcsöves-, kétfülű-, lábas edények és meredek,

szűkülő falú, bütyökfüles tálak, illetve ún. arcós edények. Ez utóbbi említett edényhez tartozó arc/perem- és kar/fültörredékek összesen 8 gödörből láttak napvilágot, melyek közül az 547. gödröt érdemes kiemelni. Az erősen hamus, paticsos, kormos betöltésű gödörből legalább két arcós edényhez tartozó arc-, kar- és egy meander díszítésű lábtörredék, továbbá rengeteg cserép és emberi koponyacsont-törredék került elő. Ezek alapján talán elképzelhető, hogy kultikus jelentőségű volt az objektum.

A lelőhelyen egyedülállóan számít az 576. bányagödör(?) déli feléből előkerült, 4,8 cm magas és 5,4 cm széles idoltörredék, melynek mindkét karja és az alsó testrésze letört. Az edénytörredékek mellett állatcsontok (ló, kutya, birka és talán őstulok) és használati eszközök, többek között órló-, ütő-, csiszolókövek, obszidián- és kovapengék, csontvésők, kőbalták, agyagnehezékek, agyagkanál-törredékek és egy agancseszköz is napvilágra került. A szakálhádi kultúra leletanyaga mellett a DVK egyik jellegzetes kerámiájának, a kottafejes és az AVK késői, bükki kultúrájának import edénytörredékei is feltűntek.

A telepobjektumok között 12 sírt is feltártunk, melyek egyet leszámítva, kettes vagy hármas csoportokban egymás mellett jelentkeztek. Az ovális alakú, változó mélységű, DK-ÉNy-i tájolású sírgödörökben bal oldalukra fektetett, zsugorított helyzetben eltemetett csontvázakat bontottunk ki. A legtöbb sír betöltéséből egy-két darab jellegtelen neolitikus edénytörredék is előkerült. Az 560. sírban fekvő gyermek jobb medencecsontja mellett egy nagyméretű, felső részén két helyen átfúrt spondylus mellécsontot találtunk. A 680. és 685. sírokban a bordákon, a 686. sírban pedig az állkapocs alatt egy-egy 3–4 cm hosszú spondylus gyöngyöt bontottunk ki. Ez utóbbi említett sírok egymáshoz közel helyezkedtek el. A 726. sírban elhantolt gyermek állkapcsa alatt és a jobb felkarján összesen 8 db nyomott gömb alakú, kisméretű kagylógyöngy feküdt.

A feltárás során nyilvánvalóvá vált a szakálhádi település kiterjedésének K-i széle, mely a 79+202 km-nél határozható meg, továbbá megállapítható, hogy a település É-i és D-i irányba tovább folytatódik a nyomvonalon túl.

A *szarmata* objektumok (4 árok és 3 gödör) a 78+800–840 km-szelvényben, az egykori folyómeder közelében jelentkeztek. Az ÉK-DNy vagy K-Ny irányú vízlevezető árkok betöltéséből egy-két darab kézzel formált edénytörredék, a 120–130 cm átmérőjű, kerek alakú, méhkas falú gödörből ezek mellett gyorskorongolt, szürke és téglaszínű kerámiatörredékek és állatcsontok, illetve a 760. gödörből egy csonteszköz is napvilágot látott. Az előkerült leletanyag alapján az objektumok a 2003-ban feltárt teleprészlet déli részéhez tartoznak és a 2–3. századra keltezhetjük őket.

Az *Árpád-kori* objektumok jelentős részét a tavaly feltárt árkok folytatásai alkotják. A 40–130 cm széles, egyenes szűkülő falú, ÉNy-DK vagy K-Ny irányú ár-

kok vízelvezőként vagy kerítőároként használt objektumok jól kivehető, szabályos rendszert képeznek, a 78+920–79+146 km-szelvények között. A csatornák mellett két – 7 és 12 m átmérőjű – karámként használt körárok is jelentkezett. A 14 árok és 8 gödör mellett – utóbbiakat vagy az árkok szélébe vagy az árkokba ásták – egy kétkemencés szabadtéri kemencét, egy félig földbe mélyített házat és egy füstölőt is feltártunk. A szabadtéri kemence körte alakú munkagödörét egy hasonló korú árok szélében alakították ki, és Ny-i oldalfalából ki nyúló kemencéje fölé fél sátozott építettek, melyet a kemence szájnnyílásánál talált cölöplyukak bizonyítanak. A későbbiekben egy másik kemencét is a munkagödör mellé vájtak. Az egykori folyómedertől kb. 35 méterre ÉK-re egy 160×250 cm-es lekerekített sarkú téglalap alakú, félig földbe mélyített, rossz állapotban megmaradt házat találtunk. A ház DK-i sarkába vájt kemencéből sütőfelületének egy része maradt csak meg. A tetőszerkezetet három cölöp tartotta, melyek közül az egyik a ház szélének külső részére esett. Az 525. sz., K–Ny hossz tengelyű, 10,4 m hosszú és 1,8–2 m széles füstölőt egy hasonló korú árokrendszerbe, illetve neolitikus gödör szélébe ásták bele. A 120×200 cm-es, körben vörösré égett kürtő köti össze a tüzelő- és füstölőteret. A tüzelőtérben a kb. 1 m átmérőjű hamusgödört is megtaláltuk. Az objektumokból kevés kézi korongolt fazék- és bogrács töredék, állatcsont (pl. ló, kutya, szarvasmarha), téglá-, malomkő-, csontkorcsolya-, vas-, a házból vaskés- és a 620. gödörből vassarkantyú-töredék került napvilágra.

Az egykori Árpád-kori falu KDK-i (79+147 km környéke) és déli szélét pontosan meg tudtuk határozni. Ny-i irányban a patkó alakú, mára már kiszáradt mederig nyúlik, É-i része viszont a nyomsávon kívülre esik.

A 2003–2004. évi feltárás során, 34 722 m² területen összesen 778 objektumot bontottunk ki.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

Munkatársak: Farkas Ildikó, Matusz Andrea ásatási technikusok.

GULYÁS GYÖNGYI

116. Cegléd határa

(Pest megye) Szk, LT, Sza, A, Á, Kk

2004. október–novemberben terepbejárást végeztünk a 4. sz. főút 60,6–69,6 km-szakasz szélesítése területén. Ennek során Cegléd közigazgatási területén 18 új lelőhelyet regisztráltunk.

4/24 lelőhely: A főút jelenlegi 69. km-től 500–650 m-re É-ra, egykori ér ÉÉK-i partján őskori, szkíta (Kr. e. 6–5. sz.), szarmata(?), és Árpád-kori település nyomait találtuk. A lelőhely kiterjedését NyÉNy-i irányban nem lehetett meghatározni.

4/25 lelőhely: A főút kb. 68+880–69+150 km-szelvénye halad át a nagyjából É–D-i irányú magaslatokon elterülő mintegy 800×100–400 m-es kiterjedésű őskori, szkíta, szarmata (Kr. u. 1–4. sz.) és Árpád-kori lelőhelyen.

4/26 lelőhely: A főút 69+250 km-nél, az úttól kb. 100 m-re É-ra avar, vagy 10–11. századi edénytöredékek jelelték a lelőhelyet, melynek kiterjedését KÉK felé nem lehetett meghatározni.

4/27 lelőhely: A főút 69+150–200 km-szelvényétől 200–350 m-re É-ra, alacsony magaslaton szkíta és Árpád-kori település nyomát találtuk.

4/28 lelőhely: A terepbejárás előtt már ismert régészeti lelőhelyen, a főút jelenlegi kb. 67+500–67+950 km-szakasza halad át. A főút É-i oldalán levő lelőhelyrész kiterjedését a terepbejárás során kb. 67+600–900 km-szakaszon határoztuk meg. A szkíta település területén kevés kelta (Kr. e. 4–1. sz.) lelet is volt. A főúttól délre, a ceglédi Ipari Park területére eső lelőhelyrészben megelőző feltárás folyt 2000-ben: nagyrészt középső újkőkori település és néhány későbbi korszak leleteit találtuk.⁹ Szórványosan találtunk őskori és szkíta leleteket a főút és az Ipari Park közötti sávban, ezért a lelőhely déli részének kiterjedése továbbra is bizonytalan.

4/29 lelőhely: A főút és a tápiószentmártoni műút kereszteződésének DK-i szögletében késő középkori edénytöredékek jelezték a lelőhelyet, melynek kiterjedése bizonytalan.

4/30 lelőhely: Ugyanezen kereszteződés DNy-i szögletében a főút 67+100–300 km-szelvényének déli oldalán őskori és Árpád-kori települést regisztráltunk. A lelőhely kiterjedése nem volt egyértelműen tisztázható.

4/31 lelőhely: A főút 67. km-től ÉÉK-re nem egyértelműen tisztázható kiterjedésű Árpád-kori települést találtunk.

4/32 lelőhely: A főút 70+200 km-szelvényétől kb. 200 m-re D-re egy magaslat K-i szélén szarmata edénytöredéket találtunk. A lelőhely kiterjedése nem volt meghatározható.

4/33 lelőhely: A főút 65+550 km-szelvényétől kb. 100 m-re É-ra szkíta vagy szarmata edénytöredék jelezte a lelőhelyet, melynek nagysága nem volt meghatározható, esetleges összefüggése a 150–200 m-rel északabbra levő lelőhellyel (Harmadik őrház dűlő, 1986. évi terepbejárás: szarmata, Árpád-kori, késő középkori település) nem volt megállapítható.

4/34 lelőhely: A főút kb. 68+050–68+300 km-szelvénye déli oldalán viszonylag mély fekvésű területen szkíta, szarmata(?) település, nyomait találtuk néhány 15–16. századi edénytöredékekkel együtt a főút és a Cigányszéki-csatorna között. A lelőhely kiterjedését a főúttól É és D felé nem tudtuk meghatározni.

4/35 lelőhely: A főút 64+750–65+000 km-szakaszának déli oldalán, a főút és az árok közötti szántón késő szarmata (Kr. u. 3–4. sz.) település nyomait találtuk.

4/36 lelőhely: A főút 61+800–850 km-szakaszától kb. 50 m-re délre őskori és avar(?) településre utaló leleteket gyűjtöttünk. A lelőhely kiterjedése bizonytalan.

9 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2000. Budapest 2003., 121.